

HIZKUNTZEKIKO MOTIBAZIOEN EKARPENAK INGURUNEAK EZARRITAKO BALDINTZEN AURREAN¹

Iñaki Martínez de Luna

EHU-UPVko irakaslea

TXEPETXEN HIZKUNTZ MOTIBAZIOEI BURUZKO LABURPENA ETA IRADOKIZUNAK

Gizartearen «hizkuntzagintzan» badaude eragin zuzena eta erabakiorra duten zenbait osagarri eta hauetxek, kasu gehienetan eta neurri ezberdinez, prozesua bera baldintzatzen dute. Hizkuntzaren erabileran eragiten duten faktoreak aztertuz, ondoko hauek aipatzen ditu Itziar Basterretxeak: gizarte ingurunea, hizkuntz ezagutza eta hizkuntza horrekiko jarrerak (Basterretxea 1992). Azken hauek bereziki —hots, jarrerak— oso estuki lotuta daude motibazioekin.

Beste aldetik, Sánchez Carrión «Txepetxek» hizkuntza bat ikasteko hiru oinarrizko faktore mugatzen ditu: motibazioa, ezagutza eta erabilera. Motibazio hori horrela definitzen du autore honek: «hizkuntza bat ikastera edo hizkuntza horri atxikitze bultzatzen duten arrazoiak, nahiak eta interesak.» (Sánchez Carrión 1991, 35. or)². Hau da, motibazioak sortzeko arrazoiak, beren osagaiak eta izango duten geroko eraginaren gora-beherak alde batera utzita, Txepetxek ikuspuntua hizkuntzarekiko ondorio zuzenari jartzen zaio begira: ikasteko ala ez, eta —behin jakinez gero— erabiltzeko ala ez, bultzatzen duten «arrazoiak, nahiak eta interesei» begira, hain zuzen.

Kontuan hartzen ari garen autoreak motibazioen izaeraren berri zehatzik ez badu ematen, argi uzten du, berriz, beraien aukera zabala eta anitzeko jatorria, eta halaber ikaste/erabiltzean jokatzeko duten papera. Zehazki esanda, helduen bigarren hizkuntzaren ikaste prozesua hizkuntza horren aldeko motibazioetatik abiatzen dela aipatzean, azken hauek mota askotakoak izan daitezkeela azaltzen du Txepetxek: «kulturalak, heziketakoak, profesionalak, politikoak, familiarak, erlijiosoak, ingurukoak, etab.» (Sánchez Carrión 1991, 39. or.). Halako motibazioak «nahikotasun mailara» iristean, orduan ematen du helduak ikasten hasteko pausoa.

Hizkuntzarekiko motibazioak, beren jatorriaren arabera, bi motatakoak izan daitezke nagusiki: berezko, barruko edo funtsezkoak, batetik, eta kultural, arrazoizko edo kanpokoak, bestetik.

Hizkuntza ikasteari begira, Txepetxek bi egoera mota bereizten ditu: a) lehen hizkuntza gisa: umeen kasuan bere inguru hurbileko hizkuntzan murgiltzearen bidez; b) bigarren hizkuntza gisa: helduen egoeran, ikaste prozesuan motibazioak abiapuntu direnean.

Umea hizkuntza ikastean inguruneak ezarritako egoerari erantzuten saiatuko da, hau da, murgilduta dagoen hizkuntza ikasiko du, ez beste bat. Bere ikasteko motibazioa inposatua eta ez-konziejentea da. Helduen kasua, berriz, oso da bestelakoa; bigarren hizkuntza ikasteko Txepetxek aipatzen dituen «arrazoiak, nahiak eta interesak» konstzienteak edota aurre-konstzienteak izango dira eta —atxikimendu handiz ala txikiz— neurri batean onartuak ere. Onespenez ezean, esan dezakegu oso denbora luzean edota oso egoera berezian ez bada nekez ikasiko da zertxobait heldu horrek.

Arestian aipatu dugun «nahikotasun maila» definitzerakoan, Txepetxek oso jarrera pragmatikoari —baina ez desegokiari— helduz, portaerak jartzeko «neurgailu»: ikasten hasiz gero horretarako hainbat motibatorik badagoela dio, eta —bere ustez— beste horrenbeste esan daiteke ibilbide erdian (erabilpera espontaneorako bidean erabiltze maila horretara iritsi gabe) gelditzen direnen motibazioez: ez direla behar bezalako «nahikotasun mailara» iritsi, hain zuzen.

Bigarren hizkuntzaz jabetzeko saioan huts egindako motibazioek gizar-tean dauden hizkuntza horrekiko aurriritzien lan berbera egin lezakete, hizkuntza horren aurka, hain zuzen.

Motibazioen garrantzia hizkuntza ikastera bultzatzeko duten ahalmenean datza, zeregin horretan kemen nahikoa adierazten dutelako.

Hizkuntzekiko motibazioen funtzioak era dinamikoan ulertu behar dira: aldaketak emango dira beraien baitan hizkuntzaren ezaguera/erabilera-aren egoera ezberdinen arabera. Gure ustez, hizkuntza ikasteko (eta erabiltzeko) motibazioen ulertze dinamiko hau oso egokia gertatzen da, zeren eta ibilbide horien une ezberdinetan motibazio mota batzuen ala besteen eraginean gora-beherak agertuko baitzaizkigu: motibazioak ez dira une

---

1) Idazlan hau Eusko Jaurlaritzaren Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusiaren ardurapean antolatutako 1994ko Uztailaren 12an Euskal Herriko Unibertsitateko Udako Ikastaroetako saio baten parte da eta aipaturiko erakundearen baimenarekin argitara ematen da hemen.

2) Azterketa honetan bere liburu honen Lehenengo Atala hartuko da kontuan bereziki (35. eta ondor. orr.).

3) Helduak era zabalean ulertuta, hau da: gaztetxoengandik hasita mugatu gabeko adin helduenganaino.

**«Helduen bigarren
hizkuntzaren ikaste
prozesua hizkuntza
horren aldeko
motibazioetatik
abiatzen dela
aipatzean, azken hauek
mota askotakoak izan
daitezkeela azaltzen du
Txepetxek»**

guztietan berdinak izango ez eta beraien eraginaren intentsitatea ere.

Ahulduta eta galduz doan hizkuntza baten berreskurapenak, bere alde dauden helduengandik maila goreneko eta mugagabeko motibazioa eskatzen du, baldin eta helburua hizkuntza hori hizkuntza nazional gisa ikastea bada; hau da, hizkuntza horrek funtzio guztiak bete ditzan. Eta halako maila goreneko motibazioa, erabilera zeharo trinkoaren bidez bakar-bakarrik utz dezake asebeteta, autorearen ustetan.

Motibazio horien nolakotasunaz arituko gara aurrerago, baina horretan murgildu baino lehen helduen³ kasuan beren *lehenengo hizkuntzari eusteko* eta *bigarren hizkuntza ikasteko* dituzten motibazioen inguruko gora-behera batzuk aipatuko ditugu, zeregin honetan Txepetxi (Sánchez Carrión 1991) jarraituko diogularik.

LEHENENGO HIZKUNTZA ETA MOTIBAZIOAK

Txepetxen arabera, jatorrizko lehenengo hizkuntzaren erabilerarako motibazio eskasa ager daiteke, hori horrela izan dadin arrazoen artean ondorengo hauek daudelarik:

* Hitzunak bete beharreko hizkuntz esparru batzuk (hizkuntzaren arrazoizko argudioetan oinarritutakoak edo ezaguera kulturalki bultza dezaketen formal motakoak: profesionalak, kulturalki, heziketakoak, etab.), arrazoi soziopolitikoak direla medio, bere ama hizkuntzaz bete ezean aurki daiteke; halakoetan, esparru horietan jadanik sarturik dagoen hizkuntza arrotzarako joera eta beharra izango ditu, bere jatorrizko hizkuntza alde batera utziz.

* Jatorrizko hizkuntzaren erabilera gutxieneko maila batetik jaisten bada, ezagueran eta bere aldeko motibazioetan ere beste hainbesteko beherakada emango da.

Autore beraren eskutik, motibazioak areagotzen lagunduko duten egoera zenbaiten berri emango dugu ondoren:

* Jatorrizko hizkuntza (bere era landuak eta bereiztuenak) kulturarako bide baliagarria denean, hitzunak kultura bide sakonago eta zabalagoetatik abiatzeko grinarik izanez gero, bere ama hizkuntzari arrazoizko motibazioak eta arrazoi kulturalki erantsiko dizkio, eta orduan «hizkuntza kontzientzia» batek bultzatuta hizkuntza horren ezagueran sakontzen jarraituko du.

* Hizkuntza egoera normalizatuan egonda hitzun guztiek kultura eta heziketa mota guztiez jabetuko dira beren jatorrizko hizkuntzaren bidez eta, horrekin batera, baita hizkuntza horren aukera guztiez ere. Bakarrik hau horrela izanda, irits daiteke hizkuntzari bere «hizkuntza ospea» eman go dioten hizkuntzaren esparru formaletara (oso landutako ideiena edota oso hizkuntza behar zehatzenenak).

* Hizkuntz funtzio aukera osoa lortzean, lorpen honen bidez hizkuntzaren ahalmen ideatiboa eta elkarren arteko harreman sozialak asetzen dira; lehenengo hizkuntzak une horretan bakarrik bizi ahal izango du osotasunean, horra iristeko gaitasun osoa edo handia (berezkoa eta nahita ikasitakoa) eta, baita, barneko eta arrazoizko motibazioak ere behar direlarik.

BIGARREN HIZKUNTZAREN IKASKETA ETA MOTIBAZIOAK

Jatorriz hizkuntza bat ikasi duten helduek bigarren hizkuntza bat ikastekoan motibazioek duten funtsezko eta ezinbesteko ekarpenaz deskribapen aberatsa egiten du Txepetxek, eta horren ideia nagusien laburpen bat egiten saiatuko gara ondoren:

* Motibazioak «nahikotasun mailara» iristean bakar-bakarrik ihardungo du ikasten pertsona helduak, baina hizkuntza horretan neurri bateko gaitasunaz jabetuz gero, motibazioak iraun beharko du, hizkuntza erabiltzeari ekin ahal izateko.

* Ikasten ari den bigarren hizkuntza horretan pertsona nagusiak bat-bateko erabilerarako gaitasunik lortu ezean, motibazioak makaltzeko eta behera etortzeko zorian aurki daitezke.

* Ikaste prozesua arrakastatsu izan dadin, esan dugunez, motibazioak nahikotasun maila batera iritsi behar dira eta, hori ahalbidetzeko, hizkuntzaren arrazoiak, nahiak eta interesak beraien artean kontrajarriak egon gabe, norabide berekoak (hizkuntzaren aldekoak) izan beharko direla aipatzen du Txepetxek.

* Hizkuntzak ingurunean duen presentziaren garrantzia bi ikuspuntutatik azpimarratzen da: helduen motibazio altuak umeen hizkuntza erabilerara sendotuz, eta hauen erabilerara trinkoak helduen motibazioak areagotuz. Bi egoerek hizkuntzaren alde jokatu dute.

* Motibazioak gizarte berberan beren sakontasunaren arabera bi mailatakoak izan daitezke eta bi maila horiek ez dute zertan bat etorri beharrik. Horrela, egoera diglosiko batean azaleko motibazioek menpeko hizkuntzaren alde izateko itxurarik badute ere, barneko motibazioek nagusia den hizkuntzaren defentsan jotzen dute azken finean. Gizarte zehatz batean hori horrela denentz agerian uzteko lehian dauden hizkuntzekiko gizarte aktoreen jokaera aztertzea besterik ez dago.

* Bi hizkuntza (edo gehiago) dauden gizartean, hizkuntzarik ahulenaren beharrik sortarazten ez duten gizarte proiektuak, hizkuntza horren aldeko motibaziorik bultzatzen ez dutenez, hizkuntza horren berreskuraperako kaltegarriak dira.

* Hitz egiteko gutxienezko maila lortuz gero, ikasitako hizkuntzaren erabilerazuzenak —sortzen duen autosaria dela medio— hasiera bateko motibazioa elikatuko du. Eta erabileraren bidez gaitasuna bera ere hedatuko da.

4) Ideia honen inguruan Txepetxek esandakoa Euskal Herriko egoeraren aplikaziorako guztiz da egokia: «... hablantes que desean nativizarse en el idioma del que fueron históricamente despojados y que han de conformarse con aprender secundariamente, se ven constreñidos por las circunstancias sociales a un uso tan limitado de ese idioma que no alcanzan nunca la percepción (gaitasuna) que necesitan interiorizar para llegar a sentirlo y a vivirlo como parte de sí mismos.» (Sánchez Carrión 1991, 47. or.).

«Hizkuntz funtzio aukera osoa lortzean, lorpen honen bidez hizkuntzaren ahalmen ideatiboa eta elkarren arteko harreman sozialak asetzen dira; lehenengo hizkuntzak une horretan bakarrik bizi ahal izango du osotasunean»

* Hizkuntz funtzio desberdinak kontuan hartuta, bigarren hizkuntzarekiko motibazioek helburu finko bat behar dute: hizkuntzaren ezaguera «nahikotasun maila» batera helduz gero eta orduko erabilera hasierako asmotik nabarmen desbideratzen bada (espero zena baino urriago nahiz ugariago delako), erabilpen horrek aldarazi ditzake hizkuntza hori ikasten hasteko zeuden motibazioak. Horren arrazoia hau da: hiztuna bigarren hizkuntzan gustora sentitu ahal izateko, honen erabilera oraingo motibazio eta gaitasunaren parekoa izan behar da (ez handiagoa ez eta apalagoa ere); era horretan bakarrik sentituko da hiztuna gustora dakienarekin, hau da, bere erabilera mugatua dela onartuta. Gaitasun handiagoa nahi izanez gero, motibazioa eta erabilera ere eskaera berri horri egokitu beharko zaizkio.

* Bigarren hizkuntza ikasi duen helduaren ezaguera eta motibazioek tinko jarrai dezaten, bere hurbileko ingurunean (familia eta lagunak) erabilerrako duen aukera zenbat eta urriagoa izan, hainbat eta erabilera ugariago beharko du bestelako inguruetan. Eta alderantziz, gizarteak hizkuntza nazionalaz jabetu den pertsonari erabilera nahikoa ahalbidetzen ez dionean, familiaren eta lagunaren arteko inguruneetan topa dezake behar duen eustarria (harremanok hizkuntza horretan izanda, noski)⁴.

Une honetara iritsita, Txepetxen ideietatik gure hausnarketarako probetxagarriak izan daitezkeen ondorio batzuk ateratzen saiatuko gara. Horretarako hiru atal nagusitan sailkatuko ditugu laburbildutako ondorioak:

a) Argi uzten du motibazioen sorrerarako iturbide bat ingurunearen eraginean datzala: berezko, barruko edo funtsezko arrazoiez gain, kultural, arrazoizko edo kanpoko osagai eta aldagaien bultzakada ere hartzen baitu kontuan.

b) Ingurunearen garrantzia motibazioen suspertze eta bilakaeran behin eta berriz azpimarratzen bada, lehen (menpeko) hizkuntzaren aldeko motibazioei lagungarri zaizkien osagarriak, kutsu idealeko motibazioetan oinarriturik egon partez, errealitate hurbilak berak ezarritako muge-tan dautza nagusiki:

- Hizkuntz esparru guztiak eta funtzio osoak lehen hizkuntzaz betetzea.
- Gutxieneko maila batean mantentzea jatorrizko hizkuntzaren erabilera.
- Jatorrizko hizkuntza kulturarako bide baliagarria izatea.
- Heziketa osoa (bere arlo guztiak) jatorrizko hizkuntzan osatzea.

d) Bigarren (menpeko) hizkuntzaren aldeko motibazioak sortu eta sendatzeko ere, erabakiorragoak dirudite errealitate hurbilaren baldintza objektiboek motibazio idealek baino:

- Hizkuntzarekiko motibazio mailarik gorenekoa lortu ahal izateko, honetan eragina duten baldintza guztiak horren aldekoak behar dira izan.

- Itxuraz azaleko motibazioak hizkuntza baztertuaren aldekoak badira ere, egoera diglosiko batek sakoneko motibazioak ahuldu egingo ditu eta, ondorioz, motibazioen eragina arinduko da.

- Gizarte proiektuek bultzatu behar dituzte hizkuntzaren aldeko motibazioak.

- Ikasitako hizkuntzaren gaitasuna eta bere aldeko jarrerak tinko jarrai dezaten, gutxienez ingurune mota batek (hurbila —familia edo lagunartekoa— edo gizarte orokorrarena) erabilera ugari ahalbidetu beharko du.

Gogora ditzagun Miquel Srubellen hitzak, inguruneak erabilerarako motibazioetan duen garrantzia azpimarratuz. Bi (edo gehiago) hizkuntzaren erabilerarako nahikotasuna lortua izanda, harremanetarako hizkuntzaren aukeraketa zeren arabera ematen den galdetzen dio bere buruari autore honek. Bere ustez, aukeraketaren gakoa «arau sozialetan» datza, hauek erabili beharreko kodea finkatzen baitute. Gizabanakoa horretaz ohartu gabe indarrean dagoen arau sozialak ezarritakoari jarraituko dio egoera bakoitzeko harremanetarako hizkuntza (gehienetan inkontzienteki) hautatzean (Strubell 1988).

Beraz, zuzenki nahiz zeharka, ingurunearen pisua nabaria omen da motibazioen sorreran, susperketan eta aldaketan; beste aldetik, lehenengo nahiz bigarren (menpeko) hizkuntzaren bizitzan motibazioen pisua horrenbestekoa izanda, hauetan inguruneak eragindako gora-beherak hobeto ezagutu nahi izateak zilegi dirudi. Asmo honetarako zenbait ideia botako dugu:

a) Motibazio idealak eta objektiboak, biak, inguruneak ezar ditzake. Ideiak, txikitatik hasita, balioak eta hauei dagozkien gizarte arauak gizarterakuntzan barneratzen direnean. Motibazio objektiboak berriz, eguneroko ingurune hurbilak definitzen dituenak dira; errealitateari —ez ideien munduari— datzekionak, hain zuzen. Eta batzuk eta besteak ez dira guztiz bat etorriko kasu askotan: euskal nazionalismoaren unibertso sinbolikoaren arabera euskara bertako hizkuntza nazionalizat jotzen den bitartean (hizkuntzari dagozkion komunitate barreneko funtzio guztiak bete behar dituen), egungo Euskal Herriko egoera soziolinguistikoak oso bestelako baldintzak ezartzen dizkio hiztunari edo euskara ikasi nahi duenari. Badago errealitate bat, maila idealeko motibazioei muga sendoak jartzen dizkiena.

b) Ideia hauetatik abiatuta, badirudi egokia izan daitekeela motibazioen sorreran, susperketan eta mugaketan, horren pisu handia duen ingurune horren baitan arreta pixka bat jartzea. Galdera hau da: hizkuntzaren aldeko motibazioak egonda, zein dira ingurune egoera egokiak motibazio horiek «nahikotasun maila» lor dezaten euskara ikas/erabilerarako? Hala, motibazioen «nahikotasun mailean» ez datza giltzarria?; hau da, ba ote da ingurune kontrako baldintzarik motibaziorik handienak ere gainditu ezin dituenik? Motibazioen «nahikotasun maila» onartuta ere, ho-

5) Honetarako «gizarte sareen» metodologia proposatzen da, sare horietan gizabanakoen ekintzak (hizkuntz harremanak, gure kasuan) gizarte mailako gertaera izatera iristen diren unea delako. Edo, bestela esanda, hizkuntza «gizarte ekintza» gisa aztertzeke hurbilpen guztiz egokia delako. Proposamen honek Txepetxek aipatzen duen «hizkuntza komunitatearen trinkotasun» maila era egokien aztertzea du helburu.

**«Egoera diglosiko
batean azaleko
motibazioek menpeko
hizkuntzaren alde
izateko itxurarik
badute ere, barneko
motibazioek nagusia
den hizkuntzaren
defentsan jotzen dute
azken finean»**

rrekin batera ez al da finkatu behar «ingurune baldintzen gutxieneko maila» kontzeptua? Txepetxek bere «Paradigma de Positivación» formulazioan azaltzen duen bere lehenengo axiomarekin guztiz bat etorritik, euskara bigarren hizkuntza lortu nahi duten helduen egoeretan euskararekiko arrazoizko motibazio batetik abiatu behar da (Sánchez Carrión 1991, 286-287. orr.); baina, gure ustez, ideia hau osatu beharko genuke egoera soziolinguistikoko bakoitzean motibazio mota bakoitzak beharrezkoa dituen gutxieneko eta aldeko ingurune baldintza batzuekin.

d) «Ingurune baldintzen gutxieneko mailarik» dagoenentz aztertzeke, ingurunea ikuspuntu ezberdinetatik azter daiteke, bere arlo nagusiak ondoko hiruretan sarritan banatu ohi direlarik: ezaguera, erabilerak eta jarre-
rak. Baina arestian esandakoaren ildotik, beste bi osagarri hartu behar dira kontuan gure ustez: Strubellengandik jasotako «menpeko hizkuntzarekiko arau sozialaren» ideia, batetik, eta «hizkuntza harreman sareak» edo hizkuntza horren gauzatze soziala⁵, bestetik. Menpeko hizkuntz komunitatearen egoeraren diagnostia osatzeko eta hizkuntza horren ikas/erabiltzearen aldeko motibazioak sortzeko ingurunean behar bezalako egoerarik ematen ote den azter daiteke gune soziolinguistikoko ezberdinetatik abiatuta eta, baita, egoera horretako hutsuneak eta beraien zergatiak ere.

e) Txepetxek motibazioaren nahikotasun maila aipatzen badu, aintzakotzat hartu beharreko beste hurbilpena motibazioen «nolakotasuna» ere bada. Ildo honetatik, Strubellek bigarren hizkuntzaren ikasteari buruz motibazio mota ezberdinak egon daitezkeela aipatzen du. Hori horrela izanda (eta Kanadako psikologia sozialeko eskolari jarraiki) kasu bakoitzean zer motibazio mota izan daitekeen eraginkorra hizkuntza ikasteko kontuan hartu beharko dela dio autore horrek. Beraz, zenbaterainoko motibaziorik dagoen kezkatzeaz gain, jatorrizko hizkuntza, bigarren hizkuntza eta ikaslearen ingurune ezaugarri soziolinguistikokoak ezagutzearen bidez motibazioen izaeraren berri izango dugu. Behin hori ezagutuz gero, ikasteko metodologia motibazioen zergatiari egokitu beharko zaio.

f) Hizkuntza baten ezaguera, erabilerak eta jarrekin dinamikoki elkarri eragiten diotela kontuan hartuta, aldarrikatzen ditugun zeregin hauetan, tokian tokiko egoera zehatz mehatz ezagutzea gomendagarria dirudi; egoera orokorrak eta anitzak ikertzen dituzten ohiko azterketatik kanpo, egoera sozial mugatua ematen den guneetara joan beharko da, hau da, lekuan lekuko hizkuntza komunitatearen egoera diagnostia eta horien zergatiak aztertzea, hain zuzen ere.

g) Ingurunearen baloraketa zuzena egiteko, oso izan daiteke lagungarri ikuspegi historikoa hartzea, lehenagoko garaietan ingurunea nolako ote zen ikusteko. Antzinean gertatutakoaren argira, oraingo egoeraren ebaluaketa zehatzagoa egin daiteke, eta historian antzemandako hutsune eta akatsetatik ere etorkizunerako ondorio baliagarriak atera ditzakegu.

GAZTE EUSKALDUNEN ERABILERAREN HAUSTURA ARDATZA

Gaztetxo eta gazte euskaldunekin (D eredukoak) egindako ikerketa batean (Jausoro, 1991) ondo ikusten da inguruneak ezartzen dituen legimitateak (hots, ingurunearen oinarritzko garrantzia ikasketa/erabileraren motibazioen indartze/ahultze prozesuan) hizkuntza bat ala bestea erabiltzerakoan: Arrasateko gaztetxoekin osatutako taldeek (13-14 urtekoak) kontraesan batean ikusten dute beraien burua. Euskararen erabilerari buruz egoera gatazkatsuan bizi dira bi presio ezberdin somatzen dutelako: alde batetik, familia eta irakasleena, euskaraz hitz egiteko; bestetik, kalearena, non gaztelania den nagusi. Etxeko eta eskolako «presioek» ez dute oihartzunik (edo, gutxi dute) kalean (lagunarteko inguruan). Azken finean, kaleak definitzen dituen kodigoak bereziak direlako; gainera, helduek hori berbera egiten dutela konturatzen dira: etxean euskaraz eta kalean gaztelaniaz. Orduan, euskaraz etxeko eta ume izatearen ikurrak hartzen ditu eta gaztelaniak, ordea, gazteenak eta kalekoak.

Beste aldetik, kalean, egunerokoan, gaztelaniaz aritzen diren heinean, euskara indargabetu bezala agertzen zaie emozioen mundua adierazteko (lagunarteko hitz molde bereziak, kaleko hizkerak...); euskararen funtzio espresiboaren mugak erabilerara bera oztopatzen du, euskararen gaurkotasun eta funtzionaltasunaren irudia murrizten dituelarik. Lourdes Oñaederrak adierazten duen moduan: «Modernotasuna gaztelaniatik sartzea ez da berez txarra, kezkarri dena da gaztelaniatik bakarrik sartzea eta norbait euskaraz egiten moderno (ez behintzat kursi) sentitu ahal izan dadin euskararen bertan ez sortzea» (BAT, 7/8 zk., 1992: 157. or.). Adibide honekin ikus liteke inguruneak ezartzen dituen mugak erabilerarako motibazio beroenak ahul ditzakeela: gaztetxoarentzat, euskara erabiltzea bere aisialdiko kideekin «ume» posizioan kokatzea esangura du, eta horrez gain, horrek suposatzen duen beste gaztetxoen («gazte» posizioan kokatzen direnak) aldetik baztertua izatea.

Arrasateko egoeraren beste muturrean Ondarroa-ko gaztetxoak daude. Herri honetan, non ingurunea euskalduna den, gaztetxoek euskaraz bizi dute beraien egunerokoa (aisialdia barne); euskaraz, kasu honetan, bere egunerokotasunagatik, kalearen eta gazteen ikurrak hartzen ditu, horrek bere erabilerara indartzen du (eguneroko euskararen motibazioa, nolabait, automatikoa —normala, agian— bihurtzen du).

Beraz, ikerketako taldeen arabera, hiru dinamika ezberdinak definitu ziren, hizkuntzaren haustura ardatza, hau da, euskararen eta gaztelaniaren erabilerara haustura, kontuan izanik: Ondarroa, alde batetik, eta Arrasate-Durango bestetik, bi muturrak osatzen dituztela, Tolosa-Zarautz erdibidean daudelarik. Ondarroan, Arrasaten eta Durangoan, hizkuntzaren haustura ardatza ETXEko gunean kokatzen da, baina zentzu ezberdinetan (bi muturrak osatuz): Ondarroan, ETXEA da gaztelaniaren gunea (beti ere gurasoren bat edo biak erdaldunak direnean) beste gune biak euskararenak dira; alderantziz, Arrasaten eta Durangoan ETXEA, aldiz, da euskararen gune bakarra (gurasoak euskaldunak baldin badira), beste gune biak

«Gizabanakoa horretaz ohartu gabe indarrean dagoen arau sozialak ezarritakoari jarraituko dio egoera bakoitzeko harremanetarako hizkuntza (gehienetan inkontzienteki) hautatzean»

**«Galdera hauxe da:
hizkuntzaren aldeko
motibazioak egonda,
zein dira ingurune
egoera egokiak
motibazio horiek
"nahikotasun maila"
lor dezaten euskara
ikas/erabilerarako?»**

gaztelaniarenak dira.

Tolosa eta Zarautz-ko taldeetan hizkuntzaren haustura ardatza KALEAN agertzen da: gaztelaniaren mundua KALEA da; ETXEA (gurasoak euskaldunak izanda) eta ESKOLA euskararenak dira, nahiz eta ESKOLAN ere gaztelania zerbait sartzen den.

Hiru guneen (eskola, kalea, etxea) inguruan agertzen diren hizkuntz jarreraren arabera bost herriak hiru multzotan bana ditzakegu, euskarak bakoitzean duen gizarte tokia kontuan izanik: Arrasatek eta Durangok, alde batetik, euskarak gizartearen duen toki murriztuaren multzoa osatzen dute; Ondarroak, bestetik, euskarak gizartearen duen toki zabalagoaren multzoa osatzen du; bi mutur horien tartean, Tolosa eta Zarautz erdibidean kokatzen dira. Adierazitakoa 1. Irudian ikus dezakegu.

DURANGO-ARRASATE	TOLOSA-ZARAUTZ	ONDARROA
ESKOLA	ETXEA gurasoen arabera	ESKOLA
gaztelania	euskara	euskara
KALEA	ESKOLA	KALEA
HAUSTURA ARDATZA (hizkuntzaren erabilera haustura)		
ETXEA	KALEA	ETXEA
Euskara:		Gaztelania:
gurasoak euskaldunak	Gaztelania	gurasoak erdaldunak
----- euskararen gizarte posizioa		

Deskribapen hau zentzu dinamikoan ulertu behar da; guneetan egitura-tzen diren hizkuntz jarreraren aldaketek eta ingurune beraren aldaketek, aldaketak suposatuko ditu multzo bakoitzean, eta gainera, multzoen beste konfigurazio ezberdina ere bai.

D ereduko ikastoletako ikasleek ez dute motibazio faltarik, printzipioz behintzat, euskara erabiltzeko, baina, eguneroko harremanetan gaztelania oso sartua dagoenean, ingurunearen pisua nabaritzen dute. Gertatzen dena da, beraien kaleko sare hurbilak (lagunartekoak, adin berberako eza-gunak,...) gaztelaniaz ari diren heinean, euskarak dituen ikurrak (euskararen irudia bera) bere erabileraren oztopo bihurtzen direla, eta hori gainditzeko, motibazioaz gain ingurunearen eraketa aztertu behar da, azken hau eraginkorra delako.

Adibide honetako egoera guztietan gaztetxoek motibazio maila handiena bazuten ere, erabilerari begira inguruneak baldintzak inposatzen zitzaizkien eta hauen arabera erabilerak guneak hedatu edo murriztuagoak ziren: etxeak bakarrik, etxeak eta ikastolakoak, edo, azkenik, etxeak, ikastolakoak nahiz kaleak.

ONDORIOAK ETA HAUSNARKETAK

Euskararen gaurko egoeran —E.A.E.ren kasuan bereziki—, hiru motibazio iturburu bereizten ditugu: motibazio sinbolikoak, arrakasta motibazioak eta motibazio pragmatikoak.

Motibazio sinbolikoak sorburu ezberdina izan arren, gaur egungo Euskal Herrian dauden artean hizkuntzekiko definizioa argia eta eraikitako balioak dituen unibertso sinboliko bakarra euskal nortasun amankomunarena da. Beraz, euskararekiko motibazio sinbolikoak Euskal Herriko edota Euskadiko —Euskal Nazioko— partaide izateari lotuak agertzen zaizkigu gehienbat; kontzientzia horiek gaur egun nahikoa hedatuak agertzen direnez euskararen aldeko motibazio sinbolikoak sortu eta susperzeko duten ahalmena aintzakotzat hartu behar da.

Arrakasta motibazioa, balioen esparrutik eta inguruneak baldintzetatik nahasian (edo bi arlo horien elkarrekiko eraginpean) sortua dena (motibazio mota hau sinbolikotzat edota pragmatikotzat hartu daiteke), gizartean erdiespentsuak diren elite sozioekonomiko eta politikoen «hizkuntz ereduari» jarraitzean datza.

Motibazio pragmatikoak saio honen asmoetatik kanpo gelditu arren, 2. Irudian idazti honetan zehar aztertu diren aipatutako hiru motibazio motetatik bakoitzak —pragmatikoak barne— hizkuntz eremuan duen eragina era grafiko eta modu laburtuan adierazten da.

Irudi horretan, gure saio honi begira gizartearen baitan ematen diren osagarri nagusiak azaltzen dira: Unibertso Sinbolikoak, Balio Sistemak, Ingurune Baldintzak, Arrakasta Ereduak eta Hizkuntza Ereduak. Osagai guztien artean, norabide eta trinkotasun anitz eta ezberdineko hartu-emanak egon badaudela uste badugu ere, 2. Irudian Arrakasta Ereduen sorreran Balio Sistema batzuek eta Ingurune Baldintzek duten eragina azpimarratzen da bakar-bakarrik.

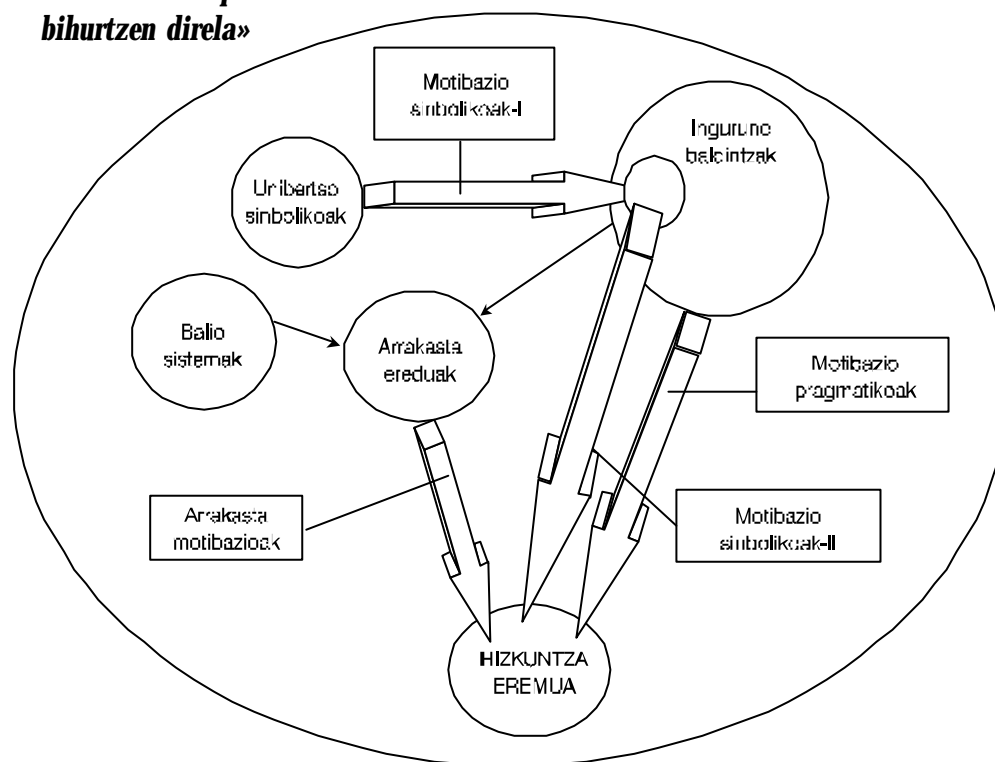
Unibertso Sinbolikoa —Euskal Herri edota Nazio kontzientzia— abiapuntu duten motibazio sinbolikoak (Motibazio Sinbolikoak-I) Ingurune Baldintzez moldatuak (leunduak ala areagotuak) izan eta gero Hizkuntza Ereman dute eragina (Motibazio Sinbolikoak-II), baina ez tarteko ingurune horretatik pasa gabe. Ingurune Baldintza horiek bi motatakoak izan daitezke nagusiki: soziodemografikoak eta gizarte arauak. Aldagai soziodemografikoak populazioan ematen diren biztanle kopuru, euskaldunen proportzio, beraien banaketa geografiko eta abarrei dagozkie. Gizarte arauak bidezko hizkuntz portaerak finkatzen dituzte: lekuan lekuko hizkuntza hautaketa ezartzen du. Batzuek eta besteek Motibazio Sinbolikoak

---

**«Gaztetxoak
euskararen erabilerari
buruz egoera
gatazkatsuan bizi dira
bi presio ezberdin
somatzen dutelako:
alde batetik, familia eta
irakasleena, euskaraz
hitz egiteko; bestetik,
kalearena, non
gatzelania den nagusi»**

**«Gertatzen dena da,
beraien kaleko sare
hurbilak
(lagunartekoak, adin
berberako ezagunak,...)
gatzelaniaz ari diren
heinean, euskarak
dituen ikurrak
(euskararen irudia bera)
bere erabileraren oztopo
bihurtzen direla»**

lagundu, oztopatu edo aldatu egiten dituzte. Motibazio hauek unibertso sinbolikoen munduan sortuak izanik, euskararen ikas/erabiltze puntuetara iristeko inguruneak ezartzen dituen euskararen aldeko ala aurkako baldintzen menpe (aldagai demolinguistiko eta gizarte arauen menpe) ezinbestez egongo dira. Hau da, euskal nazionalismoaren sorrera baino lehenago era nabarmenean ematen ez ziren eta nazionalismo horrekin indarra hartu zuten motibazio sinbolikoak, berez ahul samar omen dira oztopo handiko egoerak gainditzeko eta, beraz, bere baitako asmoa gauzatu ahal izateko beren ingurunean aldeko baldintzak behar dituzte.

Motibazioen eragina hizkuntza eremuan

Ingurune Baldintzek, euren aldetik, Motibazio Pragmatikoak sortarazten dituzte eta hauek Hizkuntza Eremuan «azken hitza» esaten dute. Menpeko hizkuntzaren ikas/erabilera prozesuak aurrera eramateko maila goreneko motibazioak beharrezkoak izanik, Ingurune Baldintzek Motibazio Sinbolikoen kontrako joera ezarriko balukete hauek ahuldu egingo lirateke oso, aipaturiko prozesuei arrakastatsuki aurre egiteko behar diren motibazio sendoak indarge utziz.

Arrakasta Motibazioei buruz, aurreko mendeetako eliteek euskararekiko izan duten portaera axolagabea aztertu ondoren, eta oraingo euskal nazionalismoaren euskararen aldeko asmo eta adierazpenak, baina horrekiko praxi askotan kontrajarria ikusita, ikuspuntu honetatik atera dezakegun konklusioa hau da: Euskal Herriko elite gehienek hizkuntz eredua erdara izan da, eta oraindik ere horixe da. Beraz, arrakasta ereduaren aldetik orain arte ez da motibazio aipagarriarik sortu. Motibazio hori ezean ikas/erabiltzeko saioak eta iharduerak bere laguntzaz aparte egin behar dute aurrera. Are gehiago, sozialki indarrean dagoen arrakasta ereduaren hizkuntz aukeraren (gaztelania nahiz ingelesarena) zama jasan behar du euskarak. Motibazioek nahikotasun maila lortzeko ez dute mota honetako motibazioetan laguntzarik aurkituko, kontrakarrik baizik.

Deskribapen orokor honetara iritsita zehaztasun handiagoaren beharra azpimarratu behar da. Idazti honen zati ezberdinetan argi gelditu denez, egoera soziolinguistikoa anitza dugu gure gizartean: euskara ia hizkuntza arrotzat jotzen duten gizarte eremu hedatuak egon badaude eta, aldiz, pisu demografiko eta sozial txikiko beste muturreko egoerak ere, non euskara hizkuntza nazionalaren funtzioa betetzen baitu (balorapen maila batez ere, erabilera aldetik gaztelaniaren menpeko egoera diglosikoa agerian gelditzen delarik). Bion bitartean, demografikoki eta gizarte sareen mailan hedatuenak dauden egoerak aurkitzen ditugu: euskararen aldeko balio eta motibazio sinbolikoa duten erdal harremanetako guneak. Bihotzean euskara eta ahoan erdara, adierazpen ofizialetan elebitasuna eta egunerokotasuneko erdal elebakartasuna, umeak euskalduntzeko ahaleginak eta helduen erdal jardutea... Tarteko ingurune honetan ematen da euskararen aldeko motibazio sinbolikoen eta erdal ingurune baldintzen arteko borroka, eta kontrajartze latz eta isil (agerikoa, baina onartugabekoa) honen ondorioz, motibazio sinbolikoak direla kausa ikaste/erabiltze prozesuan abiatutako hainbat jendek porrot egin du bere ahaleginetan, eta saio horietara eskainitako hainbat baliabide animiko eta material, publiko eta pribatu, antzu suertatu dira.

Motibazio sinbolikoen aldetik euskararen egoeraren diagnosis baikorra izan behar bada ere, motibazio pragmatikoen aldetik («arrakasta ereduaren» barne) egoera nahikoa da beltza. Eta motibazio sinboliko eta ingurune baldintzen arteko gatazka hau gainditu ahal izateko, arazoa errekonozitua izan behar da lehendabizi, eta, ondoren, bere gora-behera guztiak ondo aztertuak. Arazoaren ezaguera egokiaren bidez, bakar bakarrik, etor daitezke hartu beharreko neurri zuzenak.

BIBLIOGRAFIA

AGIRREAZKUENAGA, Joseba. 1993ko Urtarrila/Otsaila. *A. Oihenart eta bere garaia* Jakin, 74. zb.

ATXAGA, Bernardo. 1994. *Nation*, André Gabastou-ren *Nations Basques: Peuple mythique, aventure universelle*. Paris, Autrement.

«Euskal Herriko elite gehienek hizkuntz eredua erdara izan da, eta oraindik ere horixe da. Beraz, arrakasta ereduaren aldetik orain arte ez da motibazio aipagarriarik sortu»

-
- AZURMENDI, Joxe. 1992. *Espainolak eta euskaldunak*. Donostia, Elkar.
- BASTERRETXEA, Iziar. 1992ko Ekaina. «Hizkuntza erabileraz». *Inguruak*, 6. zb. (105-124 orr.).**
- BEN-RAFAEL, Eliezer. 1994. *Language, Identity, and Social Division. The case of Israel*. Oxford, Clarendon Press.
- BERGER, Peter eta Thomas Luckmann. 1979. *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires, Amorrortu.
- BOURDIEU, Pierre. 1982. *Ce que parler veut dire*, Paris, Fayard. 1977. «Linguistique et sociolinguistique», *Langue française*. 34, Paris.
- CARMEL CAMILLERI (et altres). 1990. *Stratégies identitaires*, Paris, PUF.
- CONNOR, Walker. 1989. *Democracia, etnocracia y el estado multinacional moderno: paradojas y tensiones*, Alfonso Pérez-Agoteren *Sociología del Nacionalismo* bilduman, II Euskal Mundu Biltzarra. Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza.
- FISHMAN, Joshua A. 1991. *Reversing Language Shift. Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages*, Clevedon, Multilingual Masters 76.
- FLAHAULT, François. 1978. *La parole intermédiaire*, Paris, Seuil.
- GARZIA ISASTI, Pruden. 1993. *Euskara: nazionalismoaren ahulezia historikoa?*, Larrun, 16.zb..
- GOBARD, Henry. 1976. *L'aliénation linguistique*. Paris, Flammarion.
- GOIHENETXE, Manex. 1993ko Urtarrila-Otsaila. *A. Oihenart eta bere ingurugiroa*. Jakin, 74. zb.
- HIZKUNTZA POLITIKARAKO IDAZKARITZA NAGUSIA. 1989. *Soziolinguistikazko Mapa*. Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza.
- INTXAUSTI, Joseba. 1994. *Euskara Araban. El euskera en Alava*. Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza, Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusia.
- JAUSORO, Nekane. 1991. *Gazte euskaldunen eguneroko bizimodua eta beren euskararekiko harremanak*. Hizkuntza Politikarako Idazkaritza. (Argitaratu gabe).
- JAUSORO, Nekane. 1992. *Euskalduntzearen motibazioen aztermapa*. Hizkuntza Politikarako Idazkaritza. (Argitaratu gabe)
- MAINGUENEAU, Dominique. 1991. *L'analyse du discours*. Paris, Hachette.
- MARTINEZ DE LUNA, Iñaki. 1992. *Unibersos simbólicos e identificación cultural y política como catalizadores de la estanciedad entre los entornos vascófonos y castellanófonos*. (Hizkuntza Politikarako Idazkaritza Nagusiak eskatutako azterketa; argitaratu gabea).

MARTINEZ DE LUNA, Iñaki. 1993. *La Participación Política en el País Vasco*. Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza.

MITCHELL, Arnold. 1983. *The nine Americans Lifestyles: Who we are & where we are going*. New York, Mcmillan.

OÑAEDERRA, Lourdes. 1992. BAT SOZIOLINGUISTIKA ALDIZKARIA, 7/8 zk., 157.or.

OYHARÇABAL, Beñat. 1993ko Urtarrila/Otsaila. *Oihenart eta euskal letrak Jakin*, 74. zb.

PARRET, Herman (koord.). 1991. *La communauté en paroles*. Lieja, Mardaga.

PEREZ-AGOTE, Alfonso. 1990. *Los lugares sociales de la religión: La secularización de la vida en el País Vasco*. Luis Rodríguez Zúñiga-ren Estudios y Encuestas sortan, 20. zb., Madrid, C.I.S.

ROCHER, Guy. 1976. *Introducción a la sociología general*. Barcelona, Herder.

SANCHEZ CARRION, José María. 1981. *El espacio bilingüe*. Donostia, Eusko Ikaskuntza.

SANCHEZ CARRION, José María. 1987. *Un futuro para nuestro pasado*. Donostia-San Sebastián, Sánchez Carrión «Txepetx» (Argitaratzailea).

SANCHEZ CARRION, José María. 1991. *Un futuro para nuestro pasado*. Donostia-San Sebastián, Sánchez Carrión «Txepetx» (Argitaratzailea).

STRUBELL, Miquel. 1988. *Cuestiones clave del proceso de normalización lingüística*. Euskara Biltzarra (II Alea). II Euskal Mundu Biltzarra. Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza.

TEJERINA, Benjamín. 1992. *Nacionalismo y lengua. Los procesos de cambio lingüístico en el País Vasco*. Madrid, C.I.S.

TEJERINA, Benjamin. 1993. *Nacionalismo y lengua. Cambios en la definición de la identidad colectiva en el País Vasco*. Euskal Herriko Unibertsitatearen Udako Ikastaroak. Donostia, (argitaratu gabea).

URRUTIA, Andrés. 1994, Maiatza-Ekaina. *Euskararen eta katalanaren legeak Jakin*, 82. zb.

VIGNER, Gérard in COSTE, D. eta HÉBRARD, J. koor. 1993. *Vers le plurlinguisme?*. Hachette, Paris.

WOOLARD, Katryn. 1984. *Double talk. Bilingualisme and the Politics of Ethnicity in Catalonia* California, Stanford university.